

**ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ  
МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО  
ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІКИ, ПСИХОЛОГІЇ І МИСТЕЦТВ  
КАФЕДРА ПЕДАГОГІКИ**

**ДИПЛОМНА РОБОТА**

на тему: **«ФОРМУВАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ  
МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ІСТОРІЇ»**

Студента 1 курсу групи МДП  
Галузі знань: 1801 Специфічні категорії  
Спеціальності: 8.18010021 «Педагогіка вищої школи\*\*\*\*»  
**Сапогова Микити Володимировича**

Науковий керівник: кандидат педагогічних наук,  
**доцент Каплінський В.В.**

Національна шкала \_\_\_\_\_

Кількість балів: \_\_\_\_\_ Оцінка: ECTS \_\_\_\_\_

Голова комісії \_\_\_\_\_

Члени комісії \_\_\_\_\_

\_\_\_\_\_  
\_\_\_\_\_

## ЗМІСТ

|                                                                                                                                        |     |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| ВСТУП.....                                                                                                                             | 4   |
| РОЗДІЛ 1. ФОРМУВАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ<br>МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ІСТОРІЇ ЯК ПЕДАГОГІЧНА<br>ПРОБЛЕМА.....                            | 9   |
| 1.1. Інтелектуалізація освітньої сфери як передумова реформування<br>професійної підготовки майбутнього вчителя історії .....          | 9   |
| 1.2. Інтелектуальна культура особистості: історико-дефінітивний<br>аналіз, компоненти, критерії, показники та рівні .....              | 22  |
| 1.3. Інтелектуальна культура в системі професійної культури<br>майбутнього вчителя історії.....                                        | 42  |
| Висновки до першого розділу.....                                                                                                       | 52  |
| РОЗДІЛ 2. ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ<br>ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ<br>ІСТОРІЇ.....                                    | 54  |
| 2.1. Обґрунтування педагогічних умов розвитку інтелектуальної<br>культури студентів істориків.....                                     | 54  |
| 2.2. Забезпечення мотивації студентів до інтелектуальної діяльності..                                                                  | 67  |
| 2.3. Розв'язування нестандартних творчих задач і проблемних<br>ситуацій як метод розвитку творчого мислення історика.....              | 80  |
| 2.4. Самостійна творча навчально-пізнавальна та науково-дослідна<br>робота як чинники розвитку інтелектуальної активності.....         | 93  |
| 2.5. Організація інтелектуальних ігор і змагань для розвитку<br>інтелектуальної культури.....                                          | 107 |
| Висновки до другого розділу.....                                                                                                       | 115 |
| РОЗДІЛ 3. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ<br>ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ<br>КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ ІСТОРИКІВ..... | 117 |
| 3.1. Організація та структура експерименту.....                                                                                        | 117 |
| 3.2. Результати дослідно-експериментальної роботи.....                                                                                 | 122 |
| Висновки до третього розділу.....                                                                                                      | 146 |
| ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....                                                                                                                 | 147 |

|                                |     |
|--------------------------------|-----|
| СПИСОК ВИКОРИТАНИХ ДЖЕРЕЛ..... | 152 |
| Додатки.....                   | 161 |

## ВСТУП

**Актуальність і доцільність дослідження.** Сучасний період розвитку нашої держави визначається суттєвим зростанням ролі науки та інтелектуальної діяльності. З огляду на те, що процеси, які відбуваються в суспільстві, характеризуються зростанням ролі знань, актуальною є концепція розвитку інтелектуальної культури фахівців різних галузей. Необхідність формування інтелектуалів підсилюється нині тим, що інформаційне суспільство, всі сфери якого перенасичені інформацією, потребує людей, здатних аналізувати, співставляти події і факти, робити висновки, швидко приймати правильні рішення. Світовий досвід підтверджує ефективність інноваційної моделі розвитку на основі використання результатів інтелектуальної діяльності. Основне суспільне багатство розвинених країн – це нова інтелектуальна еліта: науковці, фінансисти, лікарі, вчителі та інші фахівці.

В сучасних умовах інтелектуальна культура фахівця є не самоціллю, а інструментом максимізації корисності суб'єкта навчання, що є світовою тенденцією. На жаль, на практиці спостерігається низький рівень інтелектуальної культури українських студентів, наслідком чого є недостатній рівень використання в історичній освіті інтелектуального потенціалу.

Ефективність навчання, його науковий рівень, соціальний прогрес залежать від обсягу накопичених суспільством знань та ефективності використання інтелектуальних ресурсів нації. У вчительській сфері наразі затребувані фахівці з високим рівнем інтелектуальної культури.

Актуальність проблеми формування інтелектуальної культури студентів відображена в Законі України „Про освіту”, в якому підкреслюється, що „освіта – основа інтелектуального, культурного, духовного, соціального розвитку суспільства і держави” Навчальний процес у вищій школі в зв'язку з вимогами, що висувуються до фахівця, має бути спрямований на підготовку освіченого учителя історії, який вміє ініціативно, творчо мислити, самостійно поповнювати свої знання впродовж усього життя та застосовувати їх у професійній діяльності.

Необхідність удосконалення підготовки вчителів історії очевидна і вимагає поліпшення та оновлення змісту та якості вивчення дисциплін, забезпечення в процесі вивчення професійної і практичної спрямованості, використання таких методик і засобів, які б сприяли міцному засвоєнню знань, формуванню інтелектуальних навичок і вмінь. Зважаючи на високий рівень інноваційності історичної галузі, завдання щодо формування інтелектуальної культури майбутніх вчителів історії є одним із провідних у сфері професійної підготовки.

Проблема формування та розвитку інтелектуальної особистості викликає зацікавлення науковців як вітчизняної, так і зарубіжної психолого-педагогічної науки і практики. Природу й механізм людського інтелекту вивчали Г. Айзенк, В. Дружинін, М. Холодна. Психолого-педагогічним проблемам формування інтелектуально розвиненої особистості приділяється значна увага у роботах В. Блейхера, Л. Бурлачука, А. Зака, Ж. Піаже, Я. Пономарьова, Н. Тализіної та ін. Активізації інтелектуальної діяльності в процесі навчання присвятили свої роботи Д. Богоявленська, Є. Кабанова-Меллер, З. Калмикова, В. Крамаренко, А. Фурман, Г. Цукерман, Н. Чуприкова. Проблеми штучного інтелекту досліджували кібернетики Н. Вінер, В. Глушков, Е. Хант та ін. Саме активізація інтелектуальної діяльності в процесі навчання визнана науковцями основним чинником формування інтелектуальної культури особистості.

Аналізуючи теоретичні та методологічні засади проблеми інтелекту та інтелектуального розвитку в психологічній та педагогічній науці, ми дійшли висновку, що питання про природу інтелекту, механізми інтелектуальної активності, рушійні сили інтелектуального розвитку та формування інтелектуальної культури фахівця залишаються відкритими. Не вивченим у теорії та методиці педагогіки вищої школи залишається феномен інтелектуальної культури майбутнього вчителя історії.

Професійна підготовка майбутніх вчителів історії є предметом досліджень багатьох науковців. Детально вивчені проблеми фундаменталізації історичної освіти, інтегративної підготовки майбутніх вчителів історії, підготовки до

використання інформаційних технологій майбутніх істориків, організації науково-дослідної роботи та самостійної навчально-пізнавальної діяльності майбутніх вчителів історії та ін.

Науковці однак не в тому, що одним із завдань оновлення системи вищої освіти повинна стати актуалізація особистісних якостей майбутніх вчителів, підвищення їхнього культурного, професійного й інтелектуального рівня. Однак, проаналізувавши психологічну та педагогічну літературу, ми змушені вказати, що проблема розвитку інтелектуальної культури вчителів історії у процесі фахової підготовки ще недостатньо вивчена.

Недостатня увага до феномену інтелектуальної культури майбутнього вчителя історії призводить не лише до гальмування розвитку педагогічної теорії та практики, а й зумовлює певні суперечності в професійній освіті між:

- інтелектуалізацією освітньо-історичної сфери та рівнем інтелектуального розвитку студентів, майбутніх істориків;
- швидкими темпами впровадження новітніх інтелектуальних технологій і професійною готовністю майбутніх вчителів історії до їх використання;
- залежністю розвитку вищої педагогічної освіти від інтелектуального потенціалу студентів та недостатньою увагою викладачів історичних факультетів до формування інтелектуальної культури майбутніх вчителів історії.

Необхідність формування національної інтелектуальної еліти, розвитку інтелектуальної культури майбутніх вчителів історії і наявність невідповідності її рівня зростаючим вимогам сучасного суспільства зумовили вибір теми дипломного дослідження: **„Формування інтелектуальної культури майбутніх вчителів історії”**.

**Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.** Робота виконана згідно з планом науково-дослідної роботи кафедри педагогіки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (ВДПУ) в межах теми „Теоретико-методологічні основи педагогічної підготовки майбутніх учителів ” (№0101U007274).

**Мета дослідження:** теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови формування інтелектуальної культури майбутніх вчителів історії.

**Об'єкт дослідження:** професійна підготовка майбутніх вчителів історії.

**Предмет дослідження:** педагогічні умови формування інтелектуальної культури майбутніх вчителів історії.

**Гіпотеза дослідження:** формування інтелектуальної культури майбутніх вчителів історії буде ефективним за умов забезпечення мотивації студентів до інтелектуальної діяльності; розв'язування нестандартних творчих задач, професійно-інтелектуальних вправ і аналіз практичних ситуацій; організації самостійної творчої навчально-пізнавальної та науково-дослідної роботи; проведення інтелектуальних ігор і змагань.

Для досягнення мети та для перевірки гіпотези відповідно до об'єкту та предмету дослідження були поставлені такі **завдання**:

1. З'ясувати вимоги до професійної підготовки майбутніх істориків, що диктуються процесами інтелектуалізації історичної галузі.
2. На основі аналізу педагогічної та психологічної літератури з'ясувати характеристичні ознаки інтелектуальної культури особистості та основні чинники її формування.
3. Визначити структуру інтелектуальної культури майбутніх вчителів історії, критерії, показники та рівні її сформованості.
4. Експериментально перевірити ефективність запропонованих педагогічних умов формування інтелектуальної культури майбутніх вчителів історичного профілю та підготувати методичні рекомендації щодо:

Вирішення поставлених завдань і перевірка гіпотези здійснювалися за допомогою комплексу **методів дослідження**: теоретичного аналізу та синтезу відповідної інформації з філософської, психологічної і педагогічної літератури з метою з'ясування основних характеристик феномену інтелектуальної культури; педагогічного експерименту для визначення ефективних педагогічних умов організації дослідної роботи.

**Експериментальна база дослідження** – Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського.

**Методологічною основою дослідження** є філософські та психолого-педагогічні ідеї, що відображають сучасні уявлення про сутність інтелектуальної культури особистості, форми та механізми інтелектуальної активності; основні концепції історичної освіти; принципи застосування інноваційних педагогічних технологій у ВНЗ; положення щодо використання активних методів навчання. В основу дослідження були покладені особистісний, діяльнісний та системний підходи до навчально-виховного процесу у вищій школі.

**Апробація результатів дослідження** здійснювалась на науковій конференції студентів та магістрів ІППМ ВДПУ ім. М. Коцюбинського (квітень 2016 р.).

**Публікації.** Результати дипломного дослідження висвітлено у 4 публікаціях автора, з них 2 – у фахових виданнях з переліку ВАК України.

**Структура дипломної роботи.** Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел, який містить 140 назв, з них 5 іноземною мовою, 4 додатки на 17 сторінках. У роботі містяться 9 рисунків, 12 таблиць. Основний зміст дипломної роботи викладено на 151 сторінці тексту, загальний обсяг дипломної роботи – 178 сторінок.

## ВИСНОВКИ

1. В освіті сучасного суспільства діяльність, пов'язана з передаванням і використанням знань, набуває все більш істотного значення, а інтелектуальні продукти займають все більш значне місце. Тому сучасне суспільство зацікавлене в адекватному оцінюванні, найбільш повному розвитку та реалізації інтелектуальних здібностей фахівців галузі історії, в якнайширшому використанні інтелектуального потенціалу нації, який складають люди з розвинутою інтелектуальною культурою.

В освіті відбуваються значні зміни, зокрема: впровадження інноваційних моделей розвитку на основі використання інтелектуальної діяльності, зростання ролі інтелектуальної власності. Зазначені зміни зумовили те, що до своїх фахівців галузь історії висуває низку нових вимог: здатність бачити проблеми, виявляти ініціативу щодо їх розв'язання; наявність аналітичного й критичного мислення; розвиненість стратегічного мислення; вміння досліджувати процеси, приймати ефективні рішення, застосовуючи інформаційні технології, здатність до самонавчання. Такі якості формуються в процесі професійної освіти. Тому підвищення вимог до інтелектуальної культури студентів істориків є об'єктивною необхідністю і визначається сьогоdnішнім рівнем розвитку суспільних відносин, ступенем зрілості нашого суспільства.

2. Аналіз педагогічної та психологічної літератури дав змогу з'ясувати характеристичні ознаки інтелектуальної культури особистості та педагогічні умови її формування. Розглянувши поняття „інтелект” як базове у нашому дослідженні, дослідивши його взаємозв'язок з іншими розумовими процесами та мотивацією до інтелектуальної діяльності, а також проаналізувавши різні підходи щодо розуміння поняття „інтелектуальна культура особистості”, ми визначили, що: інтелектуальна культура людини є одним із основних показників її готовності до навчання, до освоєння знань в умовах певної конкретної

освітньої системи; це потенційна властивість людини, що виявляється в різних умовах її життєдіяльності; показник підготовленості психіки до швидкого її розвитку у визначеному напрямі, у визначеній сфері знань, умінь; це обсяг і якість знань, якими володіє людина; готовність до переходу на нові рівні розумового розвитку. Характерні ознаки інтелектуальної культури – темпи просування в освоєнні знань і формуванні вмінь; легкість цього освоєння (відсутність напруги, втоми, наявність почуття задоволення від засвоєння знань); гнучкість у переключенні на нові способи і прийоми роботи; міцність збереження засвоєного матеріалу; наполегливість у досягненні поставленої мети. Здатність продумати, змодельовати подумки якусь подію або явище визначає глибину і досконалість інтелектуальної культури особистості.

Під *інтелектуальною культурою студентів істориків* розуміємо ієрархічну систему знань, умінь і здібностей, що дозволяють майбутньому вчителю історії на основі аналізу, синтезу, порівняння, моделювання та прогнозування здійснювати активну й продуктивну інтелектуальну діяльність, спрямовану на вирішення складних завдань.

3. Феномен інтелектуальної культури включає особистісну (активне ставлення особистості до своїх інтелектуальних можливостей, що передбачає прагнення до самовдосконалення, творчого використання інтелектуальних здібностей), змістову (певний запас знань) та операційну (здатність долати досягнуті вершини, ставити нові цілі, творчо розв'язувати проблеми) складові. Тому були визначені відповідні критерії сформованості інтелектуальної культури майбутніх істориків: мотиваційний, когнітивний, операційний.

Рівень інтелектуальної культури фахівця в сфері історії визначається тим, як він реалізує в своєму житті такі напрями інтелектуальної діяльності:

- реалізація власних інтелектуальних здібностей і нахилів;
- прагнення професійного успіху;
- вироблення навичок самостійного засвоєння нових знань та умінь;
- постановка проблем, висунення нових цілей;
- визначення методів і засобів досягнення цілей;

- практична інтелектуальна діяльність з реалізації намічених цілей;
- загальнонавчальні вміння, навички самостійної інтелектуальної діяльності, уміння розв'язувати нестандартні завдання.

З огляду на все сказане, до компонентів інтелектуальної культури майбутнього фахівця віднесено: інтелектуальні знання; інтелектуальні вміння; інтелектуальну активність; інтелектуальну продуктивність. Зазначені компоненти мають ієрархічну структуру. Розвиток кожного наступного залежить від рівня розвитку попереднього. Інтелектуальні вміння передбачають застосування знань на практиці, інтелектуальна активність залежить від наявних знань та інтелектуальних умінь, інтелектуальна продуктивність визначається готовністю до інтелектуальної діяльності, тобто інтелектуальною активністю.

На основі експертних оцінок, анкетування і тестування було визначено рівні інтелектуальної культури майбутнього вчителя історії (пасивний, продуктивний, евристичний, творчий). Доведено, що інтелектуальна культура майбутнього історика формується на основі досвіду творчої інтелектуальної діяльності, яка відкриває широкі можливості для самовдосконалення і самореалізації, свободи вибору дій, цілей і способів їх досягнень. До того ж, інтелектуальна культура логічно вбудовується в загальну та професійну культуру.

Методами статистики підтверджено, що інтелектуальні вміння (аналіз і синтез, порівняння та аналогія, узагальнення та класифікація, аргументація, постановка проблем і розв'язування задач, моделювання) студентів в експериментальних групах істотно відрізняються від інтелектуальних умінь студентів у контрольних групах. Порівняльний аналіз числових значень показників інтелектуальної культури показав, що за всіма критеріями (мотиваційним, когнітивним, операційним) сумарні значення показників інтелектуальної культури майбутніх істориків в експериментальних групах значно переважають відповідні значення в контрольних групах. Обчислення критерію згоди підтвердило, що така відмінність не випадкова, а зумовлена проведеною експериментально-дослідною роботою.

4. Дослідження показало, що основним чинником, який сприяє найбільш ефективному формуванню інтелектуальної культури, є стимулювання інтелектуальної активності студентів. Забезпечити функціонування такого чинника можна за дотримання певних педагогічних умов, до яких відносимо: створення в студентів мотивації до інтелектуальної діяльності; розв'язування нестандартних творчих задач і проблемних ситуацій для розвитку творчого професійного мислення; організація самостійної творчої навчально-пізнавальної та науково-дослідної роботи як чинника розвитку інтелектуальної активності; розв'язування професійно-інтелектуальних вправ і аналіз проблемно-практичних ситуацій для розвитку інтелектуальної продуктивності; організація інтелектуальних ігор і змагань для розвитку інтелектуальної культури майбутніх вчителів історії.

За результатами експерименту виявилось, що сумарний числовий показник із 120 максимально можливих балів у контрольних групах становить 82,5 балів, тобто спостерігається рівень інтелектуальної культури, вищий середнього, а в експериментальних групах, де показник становить 102,9, маємо високий рівень інтелектуальної культури. Проте в експериментальних групах 16,8% студентів показали творчий рівень інтелектуальної культури, в той час як у контрольних групах цей показник становив лише 8,3%. Методами статистики доведено, що такі розходження не випадкові, а зумовлені експериментальною методикою. Тому можна вважати, що мети дослідження досягнуто, гіпотеза підтверджена, завдання виконані.

До напрямів подальших наукових пошуків відносимо визначення найбільш ефективних методичних прийомів професійної підготовки майбутніх вчителів історії до інтелектуальної діяльності в умовах жорсткої конкуренції.

## СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аврамчук Л. А. Проблемність навчання як засіб формування продуктивної пізнавальної діяльності студентів аграрного навчального закладу: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Аврамчук Л. А. – К., 1998. – 203 с.
2. Акімова, О.В., Галузяк, В.М. (2014). Особистісно-професійний розвиток майбутнього вчителя (монографія). Вінниця : ТОВ: «Нілан ЛТД». 416 с.
3. Асаулук І., Каплінський В. Роль і місце навчальної дисципліни «Основи виховної діяльності вчителя фізичної культури» в системі підготовки спеціаліста з фізичного виховання. Фізична культура, спорт та здоров'я нації: зб. наук. праць. Вип.18.Т.1. Вінниця, 2014. С.14 – 21.
4. Балл Г. О. Парадигма діалогу і проблеми прилучення до наукової культури / Балл Г. О. // Професійна освіта: педагогіка і психологія. Українсько-польський щорічник. – К.: 1999. – С. 235-247.
5. Бондар М. В. Інтелектуальна культура особистості: історико-дефінітивний аналіз / Бондар М. В. // Нові технології навчання. Збірник наукових праць „Духовно-моральне виховання і професіоналізм особистості в сучасних умовах” // Спец. випуск №60. Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України, Академія міжнародного співробітництва з креативної педагогіки. – Київ-Вінниця, 2009. – С. 45-51.
6. Василенко І. М. Формування інтелектуальних умінь в контексті розвитку особистісної культури / Василенко І. М., Настенко Л. Г. //Наука і сучасність: Збірник наукових праць Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. – К.: Логос, 1999. – Ч.ІІ. – С.23-30.
7. Возняк С. Проблема інтелекту в українській філософії / Возняк С. // Людський інтелект: Філософсько-методологічні дослідження / Філософські пошуки. – Вип. I (V-VI). – Львів: Cogito-Axil-Центр Європи, 1998. – С. 25-29.
8. Воловик П. М. Теорія імовірностей і математична статистика в педагогіці / Воловик П. М. – К.: Радянська школа, 1969. – 220 с.
9. Волощук В. Здібнісна природа інтелектуальної обдарованості / Валентина Волощук, Іван Волощук, Віктор Шепотько // Рідна школа. – 2009. – №11. – С. 33-38.
10. Гагарін О. О. Проблеми створення гіпертекстового навчаючого середовища / Гагарін О. О., Титенко С. В. // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля №4 (110) 2007 Ч. 2 – Луганськ, 2007. – С. 6-15.
11. Давыдов В. В. Виды обобщения в обучении: Логико-психологические проблемы построения учебных предметов /Давыдов В. В. // Психологический ин-т; Российская академия образования. – 2-е изд. – М.: Педагогическое общество России, 2000. – 479 с.
12. Зязюн І. А. Інтелектуально-творчий розвиток особистості в умовах неперервної освіти / Зязюн І.А. // Неперервна професійна освіта: проблеми,

- пошуки, перспективи: Монографія / За ред. І. А. Зязюна. – К.: Вид-во „Віпол”, 2000. – С. 11-57.
13. Каплінський В. В. Використання гальмівних прийомів виховного впливу у процесі розв’язання педагогічних ситуацій. Наукові записки ВДПУ ім. М. Коцюбинського. Сер. Педагогіка і психологія. 2004. Вип. 9. С. 104 – 109.
  14. Каплінський В. В. Застосування інноваційних педагогічних технологій при викладанні дисциплін педагогічного циклу. Наукові записки ВДПУ ім. М. Коцюбинського. Сер. Педагогіка і психологія. 2014. Вип. 41. С. 32 – 38.
  15. Каплінський В. В. Здібності як внутрішні умови формування професійних умінь педагога. Наукові записки ВДПУ ім. М. Коцюбинського. Сер. Педагогіка і психологія. 2010. Вип. 32. С. 330 – 336.
  18. Каплінський В. В., Кошолар Т. М. Конкурс педагогічної майстерності як засіб професійної підготовки майбутніх учителів. Наукові записки ВДПУ ім. М. Коцюбинського. Сер. Педагогіка і психологія. 2012. Вип. 36. С. 191 – 198.
  17. Каплінський В. В. Лекція у вищому навчальному закладі: за і проти. Наукові записки ВДПУ ім. М. Коцюбинського. Сер. Педагогіка і психологія. 2015. Вип. 43. С. 52 – 60.
  18. Каплінський В. В. Натяк як прийом підсилення методів виховання. Наукові записки ВДПУ ім. М. Коцюбинського. Сер. Педагогіка і психологія. 2005. Вип. 16. С. 146 – 151.
  19. Каплінський В. В. Післядія як показник ефективності навчально-виховного процесу. Наукові записки ВДПУ ім. М. Коцюбинського. Сер. Педагогіка і психологія. 2009. Вип. 28. С. 99 – 108.
  20. Каплінський В. В. Теоретичний аналіз понять «знання», «навички», «вміння» у контексті професійної підготовки вчителя. Наукові записки ВДПУ ім. М. Коцюбинського. Сер. Педагогіка і психологія. 2010. Вип. 31. С. 288 – 295.
  21. Каплинский В. В. Характеристика потенциала педагогических ситуаций в контексте формирования коммуникативных компетенций будущего педагога. Педагогичні науки: зб. наук. праць. 2016. Вип. LXXIV. Том 3. Херсон. С. 39 – 45 (індексується в міжнародній науково метричній базі Scopus).
  22. Каплінський В. В. До проблеми самовиховання старшокласників: цільовий та організаційно діяльнісний етапи. Наукові записки ВДПУ ім. М. Коцюбинського. Сер. Педагогіка і психологія. 2013. Вип. 39. С. 199 – 204.
  23. Коваль Т.І. Підготовка викладачів вищої школи: інформаційні технології у педагогічній діяльності : Навч.-метод.посібник / Коваль Т.І., Сисоєва С.О., Сущенко Л.П. – К.: Вид.центр КНЛУ, 2009. – 380 с.
  24. Ковальчук В.Б. Формування професійного мислення у студентів / В.Б.Ковальчук // Теорія і практика управління соціальними системами : Щоквартальний науково-практичний журнал. – Харків: НТУ „ХПІ”. – 2006, №1. – С.90-99.
  25. Ковальчук М. Формування прийомів розумової діяльності засобами інформаційно-комунікаційних технологій / Майя Ковальчук, Надія Дубова // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія: Педагогіка. – 2009. – №3. – С.251-255.

- 26.Козловська І. Інтегративний підхід до навчання як засіб розвитку інтелектуальних здібностей учнів у контексті різних навчальних технологій / Козловська І., Собко Я., Кміт Я. // Людський інтелект: Філософсько-методологічні дослідження / Філософські пошуки. – Вип. I (V-VI). – Львів: Cogito-Axil-Центр Європи, 1998. – С. 193-198.
- 27.Практический интеллект / Р. Дж. Стернберг, Дж. Б. Форсайт, Дж. Хедланд и др. – СПб.: Питер, 2002. – 272 с.
- 28.Семенюк Е. Інтелект людини і проблема інформації в суспільстві / Семенюк Е. // Людський інтелект: Філософсько-методологічні дослідження / Філософські пошуки. – Вип. I (V-VI). – Львів: Cogito-Axil-Центр Європи, 1998. – С. 39-42.
- 29.Фурман А. В. Психодіагностика інтелекта / Фурман А. В. – К.: Вища школа, 1993. – 247 с.
- 30.Цюприк А. Психолого-педагогічні засади управлінського підходу до самостійної роботи студентів у вищих навчальних закладах / Андрій Цюприк // Педагогіка і психологія професійної освіти // Науково-методичний журнал. – 2009. – №6. – С.191-196.
31. Хамська Н.Б. Особливості використання притч у моральному вихованні підлітків. / Н.Б. Хамська. наук.зб. Вип. 38. 2012, – С. 109-115.
- 32.KAPLINSKY, V.: Metodyka vykladannia u vyshchii shkoli. Vinnytsia : TOV Niland LTD, 2015.
- 33.Lazarenko N. I., Kaplinski V. V. Higher Education in Ukraine: Ensuring the Quality of Education. International Scientific-Practical Conference Theoretical and applied researches in the field of pedagogy, psychology and social sciences. Kielce, 2016. P. 98 – 101.
- 34.Kaplinsky V. V. Theoretical bases of formation of communicative abilities by means of problem pedagogical situations / V. V. Kaplinsky // Science, Technology and Higher Education: Materials of the II international research and practice conference Vol. II. – April 17th, 2013. – P . 518-521.